

ЭКОЛОГИЯ -ТАБИАТДАН ОҚИЛОНА ФОЙДАЛАНИШ ВА ТАБИАТНИ МУХОФАЗА ҚИЛИШНИНГ НАЗАРИЙ, ТАБИЙИЙ-ИЛМИЙ АСОСИ

Тоштемирова Муаззам Акмалжоновна

Фарғона давлат университети Зоология ва умумий

биология кафедраси ўқитувчиси

toshtemirovamuazzam3@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада бошланғич синф ўқитувчисининг экологик тарбияни амалга оширишга тайёрлигига, ўқитувчи шахсининг мактаб ўқувчиларида табиатга қадриятли муносабатини шакллантиришни таъминловчи назарий, табиий-илмий хоссалари ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: экологик тарбия, оқилон фойдаланиш, экологик таълим экологик билим, глобал.

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о теоретических, естественнонаучных свойствах готовности учителя начальных классов к осуществлению экологического воспитания, формированию у школьников ценностного отношения к природе.

Ключевые слова: экологическое образование, рациональное использование, экологическое образование, экологические знания, глобальность.

ABSTRACT

This article talks about the theoretical, natural-science properties of the readiness of a primary school teacher to implement environmental education, the formation of a value attitude towards nature among schoolchildren.

Keywords: environmental education, rational use, environmental education, environmental knowledge, globality.

КИРИШ

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг ўқувчиларда атроф-мухитга масъулиятли муносабатни шакллантиришга тайёргарлигини такомиллаштиришда табиатдан фойдаланиш эҳтиёжларини соғломлаштириш тизимини ишлаб чиқиш лозимлиги намоён бўлди.[1] Атроф – мухитга масъулиятли муносабатда бўлиш – бу инсон томонидан ўзининг ҳаётини таъминлаш мақсадида атроф мухитнинг моддаларидан ва хоссаларидан фойдаланиш. Табиатдан оқилон фойдаланиш реал ҳаётнинг яхлит ходисаси

бўлишига қарамай, у кўпгина тармоқлар ва фаолият соҳаларига тарқалиб кетган. Табиатдан фойдаланишда фаолиятнинг иккита йўналиши ўзаро бир-бири билан узвий алоқа қилади :Бўлажак бошланғич синф ўқитувчисининг кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларда табиатдан рационал фойдаланиш ҳақидаги тасаввурларни шакллантиришга тайёрлигининг таркиби ва тузилмасини базавий ва табақалаштирилган таълим шароитида, бизнинг фикримизча, бошланғич синф ўқитувчиларининг фаолиятнинг мазкур турига тайёргарлигини танқидий таҳлил қилмай туриб очиб бериш мумкин эмас.[2,3,18,19]

МУХОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ўрта асрларда Ўрта Осиёда яшаб, ижод қилган олимлар ҳали экология атамаси дунёга келмаган даврда табиат ва ундаги мувозанат, ўсимлик ва ҳайвонлар дунёси, табиатни эъзозлаш ҳақидаги ўзларининг қимматли илмий фикрларини айтишган. Масалан; Муҳаммад Мусо ал Хоразмий (782-847) “Сурату-л-арз китоби” асарида Птоломейнинг “География” номли китобини бутунлай қайта ишлаб чиқди. Асарда ер қуррасининг одамлар яшайдиган қисмидаги шаҳарлар, тоғлар, денгизлар ва уларнинг ороллари, дарё ва булоқлари, ҳақида маълумотлар келтириб ўтилган. Хоразмий ўрта аср фани тарихида биринчи бўлиб орол ва касбий денгизларини иккита алоҳида денгиз эканини исботлаган. [4,5,6,10]

Абу Наср Форобий ўз класификацияси бўйича тирик табиат ўлик табиатдан минераллардан озикланиши, ҳаракат қилиш, ўсиши, кўкариши ва кўпайиш хусусиятлари билан фарқ қилади. Бу хусусият ўсимлик ҳайвонот ва инсонга ҳосдир.

Абу Райхон Беруний биринчилардан бўлиб табиатда симметрия қондаси мавжуд эканини эътироф этган бўлиб табиат ўз ишларида янгилиниш, ўз жойида жойлашуви нотўғри ортирилса, ўринсиз, вазифаси бўлса “Табиат янгилиши” дейилади. Табиатни - оламни идора қилувчи манба (тузулиш ва бузилиш) дан иборат зиддиятдир, деган фикрни Беруний қўллаб қувватлаган [7,8,16,17].

Миронов А.З. ўқитувчи фаолиятининг тузилмасини ўрганиб, “ўқитувчи – табиий муҳит” тизими амал қилишининг учта вариантыни таклиф қилади:

1.Ўқитувчи табиат билан бевосита алоқа қилади. Ўқитувчининг фаолияти: табиатдан саломатликни мустаҳкамлаш мақсадида фойдаланиш; маънавий ва моддий эҳтиёжларни қондириш (табиатдан фойдаланиш); табиат муҳитини муҳофаза қилиш ва яхшилаш (муҳитни оптималлаштириш).

2. Ўқитувчи табиат муҳити билан ўқувчилар воситасида ўзаро алоқа қилади. Ўқитувчи фаолиятининг катта қисми – мактаб ўқувчиларига экологик таълим ва тарбия бериш.

3. Ўқитувчи табиат билан бошқа шахслар (ўқувчилардан ташқари), жамоатчилик гуруҳлари орқали алоқа қилади. Асосий фаолияти – аҳолининг экологик маълумотини ошириш. [9,10,11]

Фаолиятнинг айтиб ўтилган йўналишлари ўзаро боғлиқлигига қарамай, ўқувчиларнинг экологик таълими бош фаолият ҳисобланади, чунки бу фаолият ўқитувчининг касбий мажбурияти билан белгиланган. Қуйидаги мақолалардаги ҳам юқоридаги мавзулар ҳақида фикр юритилган. [12,13,14,15]

ХУЛОСА

Шундай қилиб, ўқитувчининг экологик тайёргарлиги мақсадига унда табиат билан оптимал ўзаро алоқа қилишга, мактаб ўқувчиларига самарали экологик таълим беришга, аҳолига экологик билим беришга тайёрликни шакллантириш деб таъриф бериш мумкин. Мажмуавий экологиянинг умумий педагогик назарияси ва асосий қоидаларига мос равишда экологик таълимнинг мазмуни жамиятнинг табиат билан ўзаро алоқасининг илмий, қадриятли, меърий ва фаолиятли жиҳатларини очиб бериши, экологик муаммолар ва табиатдан фойдаланишни оптималлаштириш ғояларининг глобал аҳамиятини тавсифлаб бериши керак. Қадриятли-меърий жиҳати мамлакат (минтақа) табиатининг универсал қадриятларини, тарихий боғланишларини, табиий бойликларни ўзлаштиришнинг ноанъанавий усулларини, табиатдан фойдаланиш ва муҳофазат қилиш билан боғлиқ халқ анъаналарини очиб беришни кўзда тутди. Бу жиҳатига шунингдек республикада, мамлакатда, дунёда инсон билан табиат муносабатларини бошқарувчи билимлар ҳам киради.

REFERENCES

1. Тоштемирова, М. А. (2021). БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ АТРОФ-МУҲИТ ҲАҚИДАГИ ТАССАВУРЛАРИНИ ШАКИЛЛАНТИРИШ. *Интернаука*, (22-4), 98-99.
2. Тоштемирова, М. (2022). Бошланғич синф ўқувчиларининг атроф–муҳит ҳақидаги тассавурларини шакллантириш бўйича методларини ва шаклларини аниқлаш малакасининг мавжуд бўлиши. *Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar*, 1(24), 146-149.

3. Toshtemirova, M. A. (2021). A model for the formation of students' responsible attitudes towards the environment for future primary school teachers. *Current research journal of pedagogics*, 2(10), 158-162.
4. Abdullaeva, B., & Toshtemirova, M. (2020). Improving the methodological preparation of future primary school teachers to form their attitude to the environment. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*, 12(6), 1159-1162.
5. Каюмова, Ё. К., Мухамедиева, И. Б. К., Гофурова, О. М., & Гуйчиева, Х. З. К. (2021). Вопросы использования педагогических технологий в преподавании валеологии. *Вестник науки и образования*, (9-2 (112)), 16-20
6. Juraeva, K. (2021). Principles of using network tools in improving the methods of distance teaching "human anatomy and physiology" in higher education. *Current research journal of pedagogics*, 2(10), 133-137.
7. Turkistonova Maftuna. Importance of pea plant in improving soil. Fertility and morphological characteristics of pea plant. // *European Journal of Interdisciplinary Research and Development-2022*. 13-15 p.1
8. Sodikova, M. B. K., & Isagaliyeva, S. M. (2021). Rhyachites aaratas and rhyne kites auratas s. Sp. Bioecological properties of types. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 1341-1346
9. Kobiljonovna, Y. S. (2022). Characteristics of species composition and distribution of insects. *Pedagogs jurnali*, 18(1), 108-114.
10. Юнусов, М. М., Сабирова, Г. Х., & Абдурахимов, И. Н. У. (2022). Инфекционные Заболевания И Их Профилактика. *Science and innovation*, 1(D3), 87-88.
11. Mirzahalilov, M. M., Muqimov MA, N. M. S., Kim, S. I., & Mustafaeva, Z. A. (2006). Hydrochemical indexes and phytoplankton composition of different types of water bodies in the fergana valley. *O 'zbekiston biologiya jurnali*, 36.
12. Муқимов, М. К. А., Мирзахалилов, М. М., & Назаров, М. Ш. (2021). Качественный и количественный анализ некультивируемых рыб в выростных прудах рыбхоза «Наманган балык». *Academic research in educational sciences*, 2(5), 726-733.
13. Mukimov, M. K. A., Mirzakhilov, M. M., & Nazarov, M. S. (2021). Assessment Of Hydrochemical Analysis And Phytoplankton Community Of Different Ponds Of A Fish Farm. *The American Journal of Applied sciences*, 3(05), 140-047.

14. Mirzakhalilovich, Y. M., Nabibullaevich, K. F., & Abdulazizovna, K. B. (2021). Ecological-Geographical Distribution Of Aphids (Homoptera Aphidinea, Aphididae) In The Fergana Valley.
15. Marupov, A. A. (2021). Biology and harmfulness of long-beetled beetles (Coleoptera: Cerambycidae) flowing on poplars. Scientific Bulletin of Namangan State University, 3(1), 56-61.
16. Mamatyusuf o'g'li, M. A., & Baxtiyorovich, N. B. (2022). Taxonomic and Ecological Description of Some Coccinellides. Eurasian Scientific Herald, 8, 273-276.
17. Yoqubov, A. A. O. G. L., & Mirmuxsin, M. U. O. G. L. (2022). Komplementar irsiylanishga doir masalalarni yechishda x2 metodi asosida f2 dagi ajralishni statistik usulda tekshirish. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(1), 270-284.
18. Мустафакулов, Х., Юлдашева, Ш., Юнусов, М., & Шерматов, А. (2013). Роль сорной растительности при формировании полезной энтомофауны агробиогеоценозов Ферганской долины. Аграрный вестник Урала, (3 (109)), 12.
19. Мустафакулов, Х., Юнусов, М., Юлдашова, Ш., & Шерматов, А. (2012). Некоторые экологические особенности озимой совки в Ферганской долине. Аграрный вестник Урала, (12 (104)), 37-38.
20. Холиков, М. Й., & Маърупов, А. А. (2020). Смешанные инфекции и их профилактика. In наука и образование: сохраняя прошлое, создаём будущее (pp. 223-225).